

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞINA BAĞLI OKULLARDA ÖĞRETMEN OLARAK ÇALIŞAN LİSANSÜSTÜ ÖĞRENCİLERİNİN KARŞILAŞTIKLARI BAZI SORUNLAR

Sami OLUK* Fatih ÇOLAK**

ÖZET

Bu araştırmada, M. E. B'na bağlı okullarda öğretmen olarak çalışan ve aynı zamanda lisansüstü eğitimine devam eden öğretmenlerin, lisansüstü eğitimleri süresince karşılaştıkları bazı sorunları, yönetmelik, ekonomik katkı ve eğitim-öğretim açısından incelenmeye çalışılmıştır. Çalışma, Gaziantep, Manisa ve Kütahya illerin lisansüstü eğitim öğrencisi 18 öğretmenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonucunda, öğretmenlerin yönetmelik, ekonomik ve eğitim-öğretime ilişkin çeşitli sorunlarla karşılaştıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Lisansüstü eğitim, Lisansüstü öğrenci, Yönetmelik, Öğretmen yetiştirme, Milli Eğitim Bakanlığı

Some Problems Concerned With Graduate Students Working As A Teacher in the State Schools

ABSTRACT

This study investigates some problems concerned with Msc. Students who have been working as a teacher at the schools of Ministry of Education. These problems are discussed in the light of the regulations. The data of research is gathered through observation and interviews. The sample space of study consisted of 18 graduate students living in Manisa, Kütahya and Gazi Antep. The gathered data were analyzed using the descriptive analysis method. Results show that students have many problems

Keywords: Graduate Education, graduate students, ministry of education, Teacher training, regulations.

GİRİŞ

Küreselleşme ve bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, eğitim düzeyi yüksek, bilimsel araştırmaya ve bilgiye önem veren insan gücünün yetişmesini ön plana çıkarmakta, üretimde verimlilik ve ileri teknoloji kullanımını hedeflemektedir. Bu nedenle eğitimin, ulusların bilgi toplumu haline gelmesinde yaşamsal bir önemi vardır. Türkiye orta ve uzun vadede, zengin birikimi ve güçlü potansiyelini kullanarak sorunlarını aşmak ve bilgi toplumuna geçiş çalışmalarını planlı bir biçimde hızlandırmak zorundadır (DPT, 2000).

Çağdaş üniversitenin önemli işlevi olan lisansüstü eğitimin, özellikle ülke sorunlarına yönelik araştırma yapma ve ülke kalkınması için gerekli olan yüksek nitelikli insan gücü (öğretim üyesi, bilim insanı, araştırmacı) yetiştirme gibi önemli görevleri vardır (Karakütük, 2002). Lisansüstü

eğitim, bir alanda derinlemesine çalışarak, lisans öğretiminden daha üst düzeyde bilgi ve etkinliğe sahip yüksek ihtisas gücünü yetiştiren bir öğretim programıdır. Her ne kadar işlevleri farklı da olsa amaç, "bilim insanı, öğretim üyesi ve araştırmacı" yetiştirmektir (Çakar, 1997).

Lisansüstü eğitim, ülkelerin hedeflerini gerçekleştirme de iki yönde katkı sağlar. Bunlardan biri, geleceğin öğretim üyeleri ve araştırmacılarını yetiştirme, diğeri ülkelerin teknolojik, ekonomik ve kültürel gelişimleriyle ilgili sorunları çözüm bulmadır (Tosun, 1997). Ancı (1997)'ya göre lisansüstü öğretimin işlevleri; bilim, sanat üretmek ve yaymak, toplumsal sorunları doğru algılamak ve çözüm önerileri geliştirmek, üst düzey insan gücünün yetiştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

21 yy.'la birlikte lisansüstü eğitime daha fazla önem verilmeğe başlanmıştır. Karakütük (2002) bunu etkileyen

* Yrd. Doç. Dr. C.B.Ü. Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Fen Bilgisi Öğretmenliği A.B.D.

** C.B.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilimleri Eğitimi A.B.D. Lisansüstü öğrencisi

faktörleri aşağıdaki gibi sıralamıştır.

- Ülke kalkınmasında yüksek nitelikli insan gücüne daha fazla ihtiyaç duyulması
- İlköğretim süresinin uzaması ve çağ nüfusuna yaygınlaşması, ilköğretimden sonraki eğitim düzeyindeki okullaşma oranlarının artmasına bağlı olarak yüksek öğrenime gösterilen ilginin artması
- Bilgi birikimi ve teknolojik gelişmelerin hızlı gerçekleşmesi nedeniyle, yüksek öğretimde kazanılan yeterliliklerin mezun olduktan sonra yeterli olmaması ve mezun olduktan sonra da eğitimi gerekli kılması
- İşverenlerin diplomaya ücret ödemesi, lisansüstü eğitim görmüş kişilerin piyasada aranması.

Son dönemlerde ise KPSS sınavını aşamayan çok sayıda lisans mezunu öğrenci "iş sorunlarını" çözümleyemeyince, boşta kalmanın yerine lisansüstü eğitime yönelerek kazanım sağlamaya çalışmaktadır.

Türkiye'de lisansüstü eğitim, 1416 ve 2547 sayılı yasalar kapsamında yurt içi ve yurt dışı kaynaklı yürütülmektedir. Yurt içi lisansüstü eğitimdeki bir öğrencinin yıllık maliyeti yaklaşık olarak 2500 dolar, aynı öğrencinin yurt dışı maliyeti ise 25.000 dolar olarak hesaplanmıştır. Bu programlar, TÜBİTAK, DPT, Başbakanlık, TÜBA vb. ulusal kuruluşlarla; UNESCO, NATO, FULBRIGHT vb. çok sayıda uluslararası kuruluşlar tarafından desteklenmektedir. Ancak bu destekler sınırlı sayıda lisansüstü öğrencisine ulaşmaktadır. Bu nedenle çok sayıda lisansüstü eğitim öğrencisi aile desteği, özel veya resmi kurum ve kuruluşlarda çoğu kez alan dışında bir işte çalışarak eğitimlerini sürdürmeye çalışmaktadırlar. Bu şekilde lisansüstü öğretim yapmanın çok sayıda zorlukları vardır. Bu çalışmada M.E.B.'na bağlı okullarda çalışan ve aynı zamanda lisansüstü eğitime devam eden öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar incelenmeye çalışıldı.

YÖNTEM

Araştırma Manisa, Kütahya ve Gazi Antep illerinde, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda öğretmen olarak çalışan ve aynı zamanda lisansüstü eğitime devam eden veya tamamlamış 18 öğretmenle gerçekleştirilmiştir. Araştırma katılanlardan 5'i Fen Bilimleri Enstitüsünde Fizik, Kimya, Biyoloji alanlarında, diğer 13'ü ise eğitim bilimlerinde lisansüstü eğitim sürecine katılmışlar veya devam etmektedirler.

Araştırmada olgular iki aşamada toplandı. İlk aşamada; Milli Eğitim Bakanlığı'nın lisansüstü eğitime yönelik çıkardığı yönetmelik ve tüzüklerin incelendi. Buna göre, lisansüstü öğrenime devam eden öğretmenlere yönelik, aşağıda verilen düzenlemelerin yapıldığı tespit edildi.

- M. E. B.'liğin ilk olarak 1990 yılında yayımladığı genelgede "Alanlarında Lisansüstü eğitim yapan öğretmenlerin tayinleri üniversitenin bulunduğu ile yapılır. Okuldaki ders programı Lisansüstü eğitimi aksatmayacak şekilde düzenlenir." denilmektedir.

menlerin tayinleri üniversitenin bulunduğu ile yapılır. Okuldaki ders programı Lisansüstü eğitimi aksatmayacak şekilde düzenlenir." denilmektedir.

- Mart 2001 tarih ve 2522 sayılı tebliğler dergisinde yer alan izin yönergesinde ise, "Lisansüstü eğitim yapan öğretmenlere ders programlarını aksatmayacak şekilde iki yarım gün izin verilebileceği" ifade edilmektedir.
- 657 sayılı devlet memurluğu yasasında "Alanında yüksek lisans eğitimi tamamlayan devlet memurlarına bir, doktora eğitimini tamamlayanlara ise iki yan kademe verilir" ifadesi yer almaktadır.
- 176. maddenin "C" bendinde ise, "Alanında yüksek lisans tamamlamış öğretmenlere, ek ders ücreti %20, doktora eğitimini tamamlayanlara ise %25 oranında fazla ödenir" denilmektedir.
- Milli Eğitim Bakanlığı Fen Liseleri Yönergesinde, "Sözlü sınavda adaylar komisyonca, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük konuları ile alan bilgisi, mesleki bilgi ve becerisi, lisansüstü düzeyde öğrenim görüp görmedikleri, Kamu Personeli Dil Sınavındaki başarıları, yayınlanmış eserleri ve makaleleri, hizmet içi eğitim etkinlikleri ve almış oldukları ödüllerine göre 100 tam puan üzerinden değerlendirilir. Puanlamayla ilgili esaslar sınavdan önce komisyonca belirlenir" denilmektedir.
- Milli Eğitim Bakanlığı atama ve yükselme yönetmeliğinde, "İlçe milli eğitim şube müdürlüğü için seçme sınavına girecek öğretmenler için; öğretmenlik mesleğinde en az 10 yıl hizmeti olup, bu hizmetin son üç yılında sicil ve/veya denetim raporları ortalamasına göre üstün başarılı olarak değerlendirilmiş ya da eğitim-öğretim veya denetim alanında lisansüstü öğrenim yapmış ya da en az üç hizmet içi eğitim kursuna katılarak başarılı olmuş olmak" denilmektedir.
- "Milli Eğitim Temel Kanunu ve Devlet Memurları Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin" 8.07.2004 tarih ve 25516 sayılı resmi gazetede yayınlanan kanunla, 14.06.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 43. maddesine yeni fıkralar eklenmiştir. Buna göre "Öğretmenlik mesleği, öğretmen, uzman öğretmen ve baş öğretmen olmak üzere 3 kariyer basamağını ayrıldığı, kariyer basamaklarında yükselmede, kıdem (hizmetiçi eğitim, lisansüstü eğitim), etkinlikler (bilimsel, kültürel) ve sicil puanlarının esas alınacağı ifade edilmektedir. Ayrıca, alanında ya da eğitim bilimlerinde alanında tezli yüksek lisans öğrenimini tamamlamış öğretmenlerden uzman öğretmenlik, doktora öğrenimini tamamlamış olan öğretmenlerden ise baş öğretmenlik için sınav şartı aranmaz denilmektedir. Aynı kanunun ikinci maddesinde kariyer basamaklarında görev yapan öğretmenlerin tazminatları da buna göre düzenlenir" ifadeleri yer almaktadır. (meb.gov.tr)

Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okullarda Öğretmen Olarak Çalışan Lisansüstü Öğrencilerinin Karşılaştıkları Bazı Sorunlar

Araştırmanın İkinci aşamasında ise konuyla ilgili daha önceden hazırlanan yönerge uygulandı. Buna göre araştırmaya katılanlara sorular; başvuru gerekçesi (1), yönetmelikler (2,3,4,5,6), harcamalar (7,8) ve eğitim-öğretim (9. 10. 11) alt başlıklarında sınıflandırılarak yöneltildi.

BULGULAR

- 1. Lisansüstü eğitime neden gerek duyduunuz?** sorusuna, lisansüstü eğitime devam eden öğretmenlerin tamamı akademik kariyer, ve üniversitelerde görev almayı öncelikli nedenler arasında gösterirken, mesleki bilgi kazanmayı ise ikincil bir neden olarak belirttiler..
- 2. Mevzuattaki izin haklarınızdan haberdar mısınız?** sorusuna, öğretmenlerin hepsi kendilerine sağlanan mevzuat hakkında bilgili oldukları yanıtını verdiler.
- 3. Lisans üstü eğitiminize devam edebilmeniz için size yasal olarak tanınan izin hakkından ne ölçüde yararlanıyorsunuz?** sorusuna, lisansüstü eğitime devam öğretmenlerin %80'ni kendilerine tanınan iki yarım gün izin haklarını kullanabildiklerini, %20'si ise kendilerine tanınan bu haktan yararlanamadıklarını vurguladılar.
- 4. Bu haktan yararlanamıyorsanız sorunu nasıl çözüyorsunuz?** sorusuna, araştırmaya katılan öğretmenlerden hemen hemen tamamı, yetersiz olan bu izin yönetmeliğinden kaynaklanan sorunlarını, mazeret izni, veya sağlık raporu olarak çözdüklerini belirttiler.
- 5. Yüksek lisans öğrenimi gördüğünüz il'e atanmanız yapıldı mı?** Sorusuna, çalışmaya katılan öğretmenlerin atamaları gecikmeli de olsa eğitimlerini gördükleri ile yapıldığını, ancak stajyer memur olmanın ilk atamaya engel oluşturması nedeniyle lisansüstü eğitim haklarını dondurmak zorunda kaldıklarını belirttiler.
- 6. Eğitiminiz boyunca maddi harcamalarınız çok oluyor mu?** sorusuna; lisansüstü eğitime devam eden öğretmenlerin öğrenimleri boyunca % 39'u 1,5-1,9 milyar, %33'ü 1,9-2,2 milyar,%28'i 2-2,5 milyar arasında harcama yaptıklarını, buna karşın M. E. B'liğinin lisansüstü eğitim için kendilerine mali açıdan bir destek sağlamadığı yanıtını verdiler.
- 7. Lisans üstü eğitimin size sağladığı ekonomik katkı var mı?** sorusuna, hemen hemen öğretmenlerin tamamı yüksek lisans eğitiminin kendilerine mali açıdan kayda değer bir gelir sağlamadığı yanıtını verdiler.
- 8. Öğretmenlik ve lisansüstü eğitimin aynı anda yürütülmesi çalışmalarınızı etkiliyor mu?** sorusuna ise; öğretmenlerin hemen tamamı lisansüstü eğitimlerinde istedikleri ölçüde başarılı olamadıklarını be-

lirtmektedirler. Buna neden olarak da okullarındaki işlere daha çok zaman ayırmak zorunda kaldıklarını ifade etmektedirler.

- 9. Lisansüstü eğitimde öğrendiklerinizi bulduğunuz eğitim öğretim ortamında uygulayabiliyor musunuz?** sorusuna; eğitim bilimleri enstitüsünde lisansüstü eğitime devam eden öğrenci-öğretmenlerin yaklaşık %10'u öğrendiklerini okullarda uygulamadıklarını, Fen bilimleri enstitülerinde lisansüstü eğitimlerine devam eden öğrenci öğretmenlerin 5'i de öğrendiklerini mesleklerinde kullanamadıklarını ifade etmişlerdir.
- 10. Lisansüstü eğitime devam etmeniz çalıştığınız ortamda eğitim öğretim etkinliklerini aksatıyor mu?** sorusuna; araştırmaya katılan öğretmenlerden % 80'i iki işi birlikte yürütmenin her iki işi birlikte yürütmenin ciddi sorunlar oluşturduğunu, bunları kendi olanakları ölçüsünde aşmaya çalıştıklarını, bu konuda öğretim üyeleri ve yöneticilerinin katkıda bulduklarını ifade etmişlerdir. Ancak bazı lisansüstü programlarından önce devam etme zorunluluğu olan "yabancı dil hazırlık sınıfları" na devam etmenin mümkün olmadığını, bu sorunun çoğu kez aşılamadığını ifade etmişlerdir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, lisansüstü eğitime devam eden ve aynı zamanda üniversite dışındaki kurumlarda çalışan öğrencilerin sorunlarını irdeleme kapsamında M.E.B. 'liğine bağlı okullarda çalışan öğretmenler örneği incelenmiştir.

Lisansüstü eğitime başlama gerekçelerine yöneltilen soruya karşılık, katılımcılarının hepsinin "akademik kariyer, mesleki yeterlilik ve daha iyi iş ortamlarına" sahip olma hedeflerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlar göz önüne alındığında öğretmenlerin lisans üstü eğitime büyük hedeflerle başladıklarını, bunda kariyer basamaklarında ilerleme, kendini yenileme, gündemi yakalama ve entelektüel gelişim istemlerinin etkili olduğu söylenebilir.

Yönetmelikler ilişkin sorulara verilen yanıtlarda ise, öğretmenlerin sınav kazandıkları illere atanmadan önce ve sonrasında sorunlar yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu sorunların çözümlerine yönelik 1990 ve 2001 yıllarında çıkarılan yönetmeliklerle, yine 1999 yıllarında uygulanmaya başlayan norm kadro uygulamaları ve "stajyer memurların yer değiştirme isteminde bulunamayacakları" hakkındaki yönetmelikler, lisansüstü sınavını kazanan öğretmenlerin eğitime devamlarında ciddi engeller oluşturmaktadır. Bu nedenle uygulamada eğitim-öğretim etkinliklerinin yürütmesi, öğretim elemanı ve yöneticilerin kararlarına kalmaktadır. Milli Eğitim ve Yüksek öğretim kurumlarını karşı karşıya getiren bu sorun, bazı hallerde çözümlenemez hale gelmektedir. Bu aşamada, öğretmen ya öğrenimini

bırakmakta ya da sağlık raporu, izin vb. yöntemlerle devamlarını sağlamaya çalışmaktadırlar.

Lisansüstü eğitim sürecinde yapılan harcamalara yönelik sorulara, öğretmen öğrencilerin önemli paralar harcadıklarını ve uygulamalarda kaynak sıkıntısı çektiklerini ifade etmektedirler. Buna göre, 657 sayılı devlet memurları yasasının 176. maddesi uyarınca yüksek lisans ve doktora eğitimlerini tamamlayan öğretmenlerin ders ücretlerine yansıtılan %20-25 oranındaki fark, toplamda iyi görünüyorsa almasına rağmen gerçekte farklıdır. Çünkü, ek ders ücretinin dersin yapılması halinde ödenen bir ücret olması ve ücretli ders saati sayısının çoğu kez göreceli oluşu uygulamanın yeterlilik düzeyini azaltmaktadır. Bu uygulamanın ek ders ücretlerinden daha çok eğitim tazminatlarına yansıtılması, uygulamayı daha kalıcı hale getirecektir. 08. 07. 2004 tarihinde çıkarılan Milli Eğitim Temel Kanununa eklenen fıkralarla lisansüstü eğitimlerini tamamlayan öğretmenlere uzman ve başöğretmen ünvanları verileceği, bu hizmetlerinin karşılığı olarak eğitim tazminatlarının artırılacağı ifade edilmektedir. M.E.B. 'liğinin bu konuda yönetmelik çıkarmış olması sevindiricidir. Ancak yönetmelik incelendiğinde atamalarda lisansüstü eğitim mezunlarına herhangi bir öncelik tanınmaması uygulamalarda keyfi davranışların oluşabileceği izlenimini yaratmaktadır.

Eğitim öğretime yönelik sorulara verilen yanıtlarda, öğretmenlerin her iki işi birlikte devam etmekte zorlandıkları anlaşılmaktadır. Bu öğretmen-öğrencilerin her iki alandaki başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Fen liseleri öğretmen seçiminde ise lisans üstü eğitim sadece sözlü sınavlarda dikkate alınmaktadır. Başvuru koşulları içinde bulunmamaktadır.

ÖNERİLER

- Öğretmenlik mesleğiyle, lisans üstü programı aynı anda yürütmek mevcut koşullar dikkate alındığında oldukça zordur. Lisansüstü eğitim programının özelliğine göre en azından ders aşamasında öğretmen-öğrencilere ücretli izin verilmelidir.
- Yüksek Öğretim Kurumlarında öğretim elemanı gereksinimi yetişmiş insan azlığına bağlı olarak gün geçtikçe artmaktadır. Bu bağlamda bu koşullarda lisansüstü eğitim programına devam eden öğretmen-öğrenciler "öğretim elemanı ve bilim insanı yetiştirme programları" içinde değerlendirilerek çalışmalarında kolaylıklar sağlanmalıdır. Bu özellikle yurt dışı eğitime harcanan kaynaklar, daha da önemlisi üniversitemizdeki öğretim elemanı açığı göz önüne alındığında, kendi imkanlarıyla lisansüstü eğitime devam etme arzusunda olan öğretmenlere kolaylıklar sağlamanın yararları göz ardı edilmemelidir.
- Milli Eğitim Bakanlığı lisansüstü eğitim etkinliklerini

yürüten yüksek öğretim kurumlarından görüş alarak, ilgili öğrencilerin durumlarını çözecek, net ve uygulamaya açık yönetmelikler gündeme getirilmelidir.

- Milli Eğitim Bakanlığı tayin, atama yönetmeliği ve norm kadro uygulamalarını lisansüstü eğitime devam eden veya edecek öğretmenlere göre yeniden düzenlemelidir.
- Personel yasasında lisansüstü eğitime devam eden veya bitirmiş öğretmenlere verilecek kariyer basamaklarında "öncelik verilir" ifadesi yer almalıdır.
- Milli Eğitim Bakanlığı uzman gereksinimi duyduğu alanları öncelikli olarak belirleyerek, bakanlığa ait lisansüstü eğitim yönetmeliği çıkarmalı.
- Enstitüler I. öğretime devam edemeyecek öğretmen adaylarını da düşünerek, II. öğretim programları açmalıdır. Bu programlar gündüz çalışan ve gece uygun zamanı olan ve lisansüstü eğitime devam etmek isteyen çok sayıda öğrenci için bir fırsat oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

- Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), **Kalkınma Planları**, 73-74, Ankara, 2000
- Karakütük, K., **Öğretim Üyesi ve Bilim İnsanı Yetiştirme-Lisansüstü Öğretimin Planlanması**, 5, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002
- Çakar, Ö., **Fen Bilimleri Alanında Bilim Adamı Yetiştirme-Lisansüstü Eğitim**, Bilim Adamı Yetiştirme-Lisansüstü Eğitim, sy, 65., TÜBA yayını, Ankara, 1997
- Tosun, İ., Açılış Konuşması, **Bilim Adamı Yetiştirme-Lisansüstü Eğitim**, sy, 7., TÜBA yayını, Ankara, 1997
- Ancı, H., **"Sosyal Bilimler Alanında Bilim Adamı Yetiştirme-Lisansüstü Eğitim"** Bilim Adamı Yetiştirme-Lisansüstü Eğitim, sy, 56, TÜBA yayını, Ankara, 1997
- meb.gov.tr.**, <http://oyegm.meb.gov.tr/ortasayfa/kanun5204.htm>